WIKIPEDIA

Korean kieli

Korean kieli on pääasiassa Korean niemimaalla eli Etelä- ja Pohjois-Koreassa, sekä ulkokorealaisissa yhteisöissä eri puolilla maailmaa puhuttu kieli. Korean kielen puhujamääristä on eri arvioita ja useimpien mukaan kielen puhujia on yli 70 miljoonaa. Kieltä kirjoitetaan sekä korean omalla kirjoitusjärjestelmällä (hangul), että kiinalaisilla merkeillä (hanja). Korean kielen sukulaisuussuhteet ovat olleet tieteilijöiden kiistojen aihe ja sitä pidetään vaihtelevasti joko isolaattikielenä tai osana suurta altailaista kielikuntaa.

Korean kieli	
Oma nimi	한국말/한국어
Tiedot	
Virallinen kieli	Etelä-Korea Pohjois-Korea
Puhujia	yli 70 miljoonaa
Kirjaimisto	Hangul Hanja
Kielitieteellinen luokitus	
Kieliryhmä	isolaattikielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	ko
ISO 639-2	kor
ISO 639-3	kor (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=kor)

Ohje

Sisällysluettelo

Levinneisyys ja puhujat

Koreaa puhuu äidinkielenään eri arvioiden mukaan 75[1]–77[2] miljoonaa henkilöä. Sen kaksi suurinta puhujamaata ovat Etelä-Korea (noin 48 milj.) ja Pohjois-Korea (noin 24 milj.).[1] Korean kielen puhujia on Koreoiden ulkopuolella myös ympäri maailmaa, esimerkiksi Kiinassa, Japanissa, Venäjällä, Keski-Aasiassa ja Pohjois-Amerikassa.[3] Kiinassa kielellä on noin 2 miljoonaa puhujaa, Yhdysvalloissa 1 miljoona ja Japanissa noin 0,5 miljoonaa.[1] Puhujamärässä mitattuna suurin piirtein saman kokoisia kieliä korean kanssa ovat esimerkiksi turkki ja persia. Korea ei siis kuulu aivan suurimpien kielten joukkoon, mutta se voidaan kuitenkin sisällyttää maailman 20 tärkeimmän kielen luetteloon.[3] Jos korea määritellään isolaattikieleksi, se on puhujamäärältään tunnetuista isolaattikielistä suurin.[4]

Korea ei ole historiansa aikana ulottanut juurikaan valtaansa Korean niemimaan ulkopuolelle ja niinpä korean kieltä on historiallisesti käytetty vain harvoin yhteydenpidossa muiden etnisten ryhmien kanssa kaksikielisyytenä. Yhden poikkeuksen muodostaa japani, joka oli virallinen kieli Japanin miehitysaikana.

Jotkin vanhemman polven korealaiset osaavat edelleen japania ja nykyisin myös englannin kielen käyttö on lisääntynyt. Suuri osa Koreassa asuvista korean puhujista on kuitenkin edelleen käytännössä yksikielisiä. Korealaiseen kieliyhteisöön on tullut näin verrattain vähän vieraita vaikutteita.[3] Korean ulkopuolella korean kielen puhujat ovat huomattavasti tavallisemmin kaksikielisiä.[5]

Hiljattain koreaa on alettu opiskelemaan myös vieraana kielenä. Sen opetus on kasvanut etenkin suurten korealaisvähemmistöjen maissa Kiinassa ja Japanissa. Korean kielen opetusta ulkomaalaisille koordinoivat usein Etelä-Korean suuret yliopistot, kuten Soulin valtionyliopisto, Yonsei-yliopisto ja Goryeo-yliopisto, sekä tutkimuslaitokset kuten Academy of Korean Studies. Kansainvälistä akateemista tutkimusta harjoittavat eri yhdistykset eri puolilla maailmaa, kuten Association of Korean Studies in Europe eli AKSE.[5] Suomessa korean kielen tuntiopetusta järjestää esimerkiksi Helsingin yliopisto.[6] Yhdysvaltain ulkoministeriön virkamiesten Foreign Service Institute vastaa virkamiesten kielikoulutuksesta ja se kokoaa myös listaa vaikeimmin opittavista kielistä. Lista perustuu arvioon kielen hallitsemiseksi tarvittavien opiskeluviikkojen määrästä. Korea sijoittuu listalla vaikeimpien joukkoon, eli sen hallitsemiseksi tarvitaan vähintään 88 opiskeluviikkoa, tai noin 2 200 tuntia.[7]

Murteet

Korean kieli on kokoonsa nähden hyvin yhtenäinen. Esimerkiksi japanin kieleen verrattuna sen alueelliset ja sosiaaliset erot ovat pieniä. Kielessä voidaan erottaa joitakin murteita, joiden erot ovat kuitenkin vähäiset. Eri murteiden puhujat pystyvät ymmärtämään toisiaan vaivatta. Murreryhmät jaetaan tavallisesti ilmansuuntien ja historiallisten läänien mukaan viiteen ryhmään, joita ovat 1. koillismurteet Hamgyongin alueella, 2. kaakkoismurteet Gyeongsangin alueella, 3. lounaismurteet Jeollan alueella, 4. luoteismurteet Pyonganin alueella ja 5. keskiset murteet Chungcheongin, Gyeonggin ja Hwanghaen alueella. Keskinen murrealue muodostaa puhujamäärältään selvästi suurimman murrealueen. Koreaan kuuluvan Jejun saaren murre on kehittynyt mantereen lounaismurteista, mutta se on säilyttänyt joitakin mantereelta kadonneita vanhakantaisuuksia ja eroja on myös esimerkiksi äännerakenteessa. Etelä-Koreassa pääkaupunki Soulin murre muodostaa prestiisimurteen koko maan alueella ja myös puhujien keskuudessa ulkomailla.[5]

Koreankielinen kartta korean murteista.

Pohjois-Koreassa Soulin murretta vastaava asema on pääkaupunki Pjongjangin murteella. Etelä-Koreaan verrattuna Pohjois-Korean yleiskielessä on enemmän provinsialistisia ilmiöitä ja Pjongjangin murre on hieman syrjäisempänä kielenä säilyttänyt joitakin Soulin murteesta kadonneita piirteitä. Yksi ero löytyy esimerkiksi r-konsonantin sananalussa sisältävistä nimistä (esim. Ryanggang) jotka kirjoitetaan ja äännetään Pohjois-Koreassa, mutta jotka Etelä-Korean yleiskielen mukaan alkavat kirjaimilla y- tai n- (esim. Yanggang).[5] Pohjois- ja Etelä-Korean kielten välillä on eroja myös lainasanojen suhteen. Etelässä käytetään Yhdysvalloista ja englannin kielestä omaksuttuja lainasanoja, joita ei käytetä pohjoisessa. Esimerkiksi mehu on etelässä *juseu* (eng. juice) ja pohjoisessa *danmul*.[8]

Ulkokorealaisten ryhmien murteista Kiinan, Venäjän ja Keski-Aasian korean puhujien murteet pohjautuivat alun perin koillis- ja lounaismurteisiin. Japanin ja Sahalinin murteet pohjautuivat puolestaan nykyisen Etelä-Korean alueen murteisiin. Ulkokorealaiset murteet ovat sittemmin saaneet vaikutteita paikallisista valtakielistä, kuten japanista, kiinasta, venäjästä, uzbekista ja kazakista. Vaikutteet ovat kuitenkin pääasiallisesti olleet pinnallisia.[5]

Historia

Jäljennös teoksesta *Hunmin Jeongeum* eli "Oikeiden äänteiden opettaminen kansalle". Vuonna 1446 julkaistussa teoksessa esiteltiin korean hangul-kirjoitusjärjestelmä.[9]

Kiina on koreaan voimakkaimmin vaikuttanut vieras kieli ja se toimi myös varhaisten korealaisten kirjaoppineiden kielenä. Koreassa syntynyttä kiinankielen muotoa on kutsuttu sinokoreaksi. Klassisena kirjakielenä sillä oli esimerkiksi latinan asemaan Euroopassa verrattava asema Koreassa. Kiina oli kuitenkin aina vain yläluokan hallitsema kieli ja korea oli pitkään köyhemmän alaluokan kieli.[10]

Kielihistorialtaan korean historia voidaan jakaa neljään vaiheeseen, muinaiskoreaan, keskikoreaan, uuskoreaan ja nykykoreaan. Muinaiskorea tunnetaan huonosti. Termillä viitataan korealaiseen kieliaineistoon ajalta ennen Goryeo-dynastiaa ja sen lähdeaineistoa on vain vähän. Joitakin korealaisia tekstejä kirjoitettiin hyangchal- ja idu-menetelmillä. Korealaisia henkilön- ja paikannimiä tunnetaan myös kiinalaisten merkkien vanhojen äänneasujen mukaan transkriboiduista yksittäisistä sanoista kiinalaisista historiankirjoista. Korean kielen murteiden yhteistä kantamuotoa eli kantakoreaa on puhuttu vasta hiljattain, sillä murteiden erot ovat pieniä. Lähimpänä kantakoreaa on mahdollisesti keskikorea. Uuskorean katsotaan yleensä alkavan Joseon-dynastian valtakauden keskivaiheilta ja nykykorean postdynastisen kauden alusta vuodesta 1910.[10]

Korean niemimaan kielitilanne on ollut historiallisesti todennäköisesti nykyistä monimuotoisempi. Niemimaan eteläosassa on aikanaan puhuttu nykyisen korean edeltäjän eli esikorean ohella esijapania ja pohjoisosissa sijainneen Goguryeon dynastinen kieli oli puolestaan mahdollisesti sukua mantšulle. Korealaiset tutkijat ovat puhuneet erikseen esikorealaisesta sillan kielestä, esijapanilaisesta baekjen kielestä ja goguryeon kielestä. Esikorean puhujat muodostivat lopulta Sillan valtion, joka myöhemmin yhdistyneen Sillan kaudella levittäytyi niemimaan valtaosaan levittäen samalla esikorealaisen kielen käyttöä muiden kielten kustannuksella.[11]

Luokitus ja sukulaiskielet

Korean kielen alkuperä on tieteellisen yhteisön kiistojen aihe.[10] Korealle on etsitty sukulaiskieliä useasta eri suunnasta läheltä ja kaukaa. Sitä on verrattu esimerkiksi indoeurooppalaisiin, uralilaisiin ja paeloaasiaalisiin kieliin. Ehkä eniten huomiota ovat saaneet kuitenkin vertailut niin sanottuihin altailaisiin kieliin. Ajatuksen altailaisista kielistä esitti aikanaan suomalainen kielitieteilijä G. J. Ramstedt, jonka mukaan korea, sekä turkkilaiset, mongolilaiset ja tunguusikielet kuuluivat samaan altailaiseen ryhmään. Ramstedtin jälkeen ajatusta altailaisista kielistä ovat kannattaneet myös monet muut kielitieteilijät, kuten Nicholas Poppe ja Roy Andrew Miller. Kaikki kielitietieteilijät eivät kuitenkaan jaa näkemystä altailaisten kielten ryhmän olemassaolosta. Niin sanottujen antialtailaisen näkemyksen mukaan korean kielellä ei yleensä katsota olevan lainkaan tunnettuja sukukieliä, eli korea määritellään isolaattikieleksi, joka muodostaa yksinään oman kielikuntansa. On mahdollista, että korealaiseen kielikuntaan on historiallisesti kuulunut myös muita kieliä, jotka ovat sittemmin kadonneet.[12]

Kirjoitusjärjestelmä

Korean kirjoitusjärjestelmän kehittymiseen on vaikuttanut etenkin äännejärjestelmän rakenne. Kirjoitustaito saapui Korean niemimaalle Kiinasta, josta omaksuttiin myös Kiinan kirjoitusjärjestelmä. Aluksi kiina toimi kirjallisena kielenä, mutta kun se ei syrjäyttänyt koreaa puhuttuna kielenä syntyi lopulta tarve korealaiselle kirjoitukselle. Korean ja kiinan kielissä on kuitenkin merkittäviä eroja, jotka vaikeuttavat kiinalaisen kirjoitusjärjestelmän soveltamista koreaan. Kiinassa kukin kirjoitusmerkki vastaa käytännössä yhtä tavua, mutta toisistaan eroavia tavuja on kiinassa koreaa paljon vähemmän ja monet sanat ovat yksitavuisia. Samalla tavalla ääntyviä tavuja kirjoitetaankin usein eri merkeillä riippuen sanan merkityksestä. Korealaiset sanat ovat kuitenkin usein kiinalaisia pidempiä ja niiden sananvartaloissa on päätteitä. Korean tavurakenne on monimutkainen, mikä tekee jokaisen eri tavun kirjoittamisesta omalla merkillään hankalaa.[13]

Koreassa ongelma ratkaistiin varta vasten koreaa varten kehitetyllä kirjoitusjärjestelmällä hangulilla. Järjestelmän keksijäksi sanotaan usein 1400-luvulla elänyttä Joseon-dynastian kuningas Sejongia. Kirjoitus toimii neljällä tasolla. Ensimmäisellä tasolla ovat 16 peruskirjainta, toisella 26 modifioitua ja yhdistettyä kirjainta, kolmannella etymologiset tavut ja neljännellä sanakokonaisuudet osoittavat sananvälit. Kirjoitus noudattaa yksinkertaisen äännekirjoituksen periaatteita monimutkaisesta kiinalaistyyppisestä ulkomuodostaan huolimatta.[13] Hangulia on joskus kutsuttu maailman helpoimmaksi ja systemaattisimmaksi kirjoitusjärjestelmäksi.[4] Se ei ole kuitenkaan etenkään Etelä-Koreassa korvannut kokonaan kiinalaisia merkkejä kirjoitusjärjestelmänä. Pohjois-Koreassa käytetään lähes pelkästään äännekirjoitusta.[13]

Korean siirtokirjoituksessa otettiin käyttöön Etelä-Koreassa uudistettu latinaistamisjärjestelmä vuonna 2000.[14] Toinen tunnettu siirtokirjoitusjärjestelmä on kehittäjiensä mukaan nimetty McCune–Reischauer-romanisaatio. Se julkistettiin nykymuodossaan vuonna 1939 ja sitä on käytetty laajasti etenkin Korean sodan jälkeen. Käytössä on ollut kahden edellämainitun järjestelmän ohella useita eri menetelmiä (esim. Yale-järjestelmä, suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus, vanha saksalaistyyppinen järjestelmä ja vanha ranskalainen järjestelmä) joiden suurimmat erot ovat äänteiden merkinnässä.[15]

Kirjaimet ja äänneoppi

Korean kielen kirjaimet ja äänteet vastaavat toisiaan melko suoraan. Konsonantit eli konsonanttifoneemit jakautuvat neljään ryhmään, labiaalit (p, p’, pp, m, w), dentaalit (t, t’, tt, s, ss, n, r), palataalit (ch, ch’, tch, y) ja velaarit (k, k’, kk, h, ng). Artikulaatiotapoihin jaettaessa erotetaan kuusi ryhmää, klusiilit (p, t, k, p’, t’, k’, pp, tt, kk), affrikaatat (ch, ch’, tch), frikatiivit (s, ss, h), nasaalit (m, n, ng), likvida (r) ja puolivokaalit (w, y). Klusiilit ja affrikaatat jaetaan edelleen vahvoihin (p’, t’, ch’, k’), heikkoihin (p, t, ch, k) ja kireisiin (pp, tt, tch, kk). Dentaaliafrikatiiveissa on ero normaalin (s) ja kireän (ss) välillä.[16]

Kirjoituksessa jokaista konsonanttia vastaa oma merkkinsä. Peruskirjaimia käytetään alla olevien konsonanttien kirjoitukseen.[16]

- ㅂ (p) ㄷ (t) ㄱ (k)
- ㅈ (ch)
- ㅅ (s) ㅎ (h)
- ㅁ (m) ㄴ (n) ㅇ (ng)
- ㄹ (r)

Kireitä klusiileja, kireitä affrikaattoja ja kireää frikatiivia vastaavat modifioidut kirjainmuodot.[16]

- ㅍ (p’) ㅌ (t’) ㅊ (ch’) ㅋ (k’)
- ㅃ (pp) ㄸ (tt) ㅆ (ss) ㅉ (tch) ㄲ (kk)

Korean kielen vokaalit ryhmittyivät aikanaan vokaalisointuisiksi pareiksi. Vokaalisointu on kadonnut ajan myötä, mutta kaksi jäljellä olevaa alkuperäistä paria erottaa niiden graafisesta ulkomuodosta.[16]

- ㅏ (a) ja ㅓ (eo)
- ㅗ (o) ja ㅜ (u)

Peruskirjaimilla kirjoitetaan kaksi vokaalia, jotka eivät alun perin olleet voikaalisointuinen pari.[16]

- ㅣ (i) ja ㅡ (eu)

Diftongien monoftongiutuessa koreaan syntyi yllä olevien kuuden vokaalin lisäksi myös neljä uutta vokaalia.[16]

- ㅐ (ae) ㅔ (e) ㅚ (oe) ㅟ (wi)

Huolitellussa yleiskielessä voidaan käyttää myös kombinaatiota ㅢ (ui), mutta joka normaalissa kielessä yhdistyy vokaaliin ㅣ (i).[16]

Vokaalia edeltävän puolivokaalin sisältävät vokaalijärjestelmän osat merkittään modifioiduilla ja yhdistetyillä kirjainmuodoilla. Palataalinen y merkitään perusvokaalin jälkeisellä viivalla ja labiaalinen w labiaalivokaalin o tai u merkillä.[16]

- ㅑ (ya) ㅕ (yeo) ㅛ (yo) ㅠ (yu) ㅒ (yae) ㅖ (ye)
- ㅘ (wa) ㅝ (wo) ㅙ (wae) ㅞ (we)

Muoto- ja lauserakenne

Korea on agglutinatiivinen tai tarkemmin suffigoiva kieli, eli sanojen suhde osoittautuu sanajärjestyksen ohella sanan vartaloon liittyvällä taivutuspäätteellä. Suomen kieli on pohjimmiltaan samaa kielityyppiä. Agglutinaatio on koreassa kuitenkin suomea mekaanisempaa ja läpinäkyvämpää. Sananpäätteet kasautuvat, jolloin suuri osa sanoista sisältää kolme tai useamman tavua. Johtamattomat sanavartalot ovat sen sijaan usein yksitavuisia.[17]

Itäaasialaisten kielten tapaan korean kielen lauseet alkavat usein topiikilla, eli kuulijalle jo tutulla asialla. Topiikki on nominaalinen tai nominalisoitu sana tai jakso, jota osoittaa lauseen alkuun siirretty sijapääte. Omat päätteensä on myös nominatiiveillä, akkusatiiveillä, genetiiveillä, lokatiiveillä ja instrumentaaleilla. Lokatiivi-datiivit ja lokatiivi-ablatiivit käyttävät yhdistettyjä päätteitä. Sijakategoriat vaiheutuvat postpositionaalisten nominaalifraasien sarjaksi, jolloin sijapäätteiden määrän määrittely on hankalaa. Kieliopissa sijapäätteitä kutsutaan usein sijapartikkeleiksi.[17]

Nomineja voidaan koreassa taivuttaa myös monikossa. Koreassa kuitenkin myös perusmuotoisella sanalla voi olla monikkomerkitys ja monikkojen käyttö ylipäätänsä on rajallista. Lukusanoissa ei yleensä osoiteta monikkoa, vaan ne vaativat substantiivin kanssa laskusanan, joka ilmaisee substantiivin käsiteluokkaa. Eri luokkia on muutamia kymmeniä ja joitakin luokan muodostavia käsiteryhmiä ovat esimerkiksi ihmiset, eläimet ja koneet. Laskusana yhdistyy päätteen tavoin lukusanaan.[17]

Verbit taipuvat koreassa esimerkiksi aikamuodon, tapaluokan ja pääluokan mukaan. Persoonamuotoja ei ole. Puhujan ja puhuteltavan suhde osoittautuu tyylirekisterillä päätesarjoina, partikkelina tai joskus sananvalintana. Eri rekistereitä on esimerkiksi normaaleissa, tuttavallisissa, välittömissä, epävirallisissa,

kohteliaissa ja muodollisissa tilanteissa. Rekisteri kuvaa etenkin sosiaalista hierarkiaa ja niiden käyttämiseksi oikein on usein ymmärrettävä korealaista yhteiskuntajärjestelmää. Koreassa myös adjektiivit ovat muoto- ja lauseopiltaan verbaalisia. Ilmiö on tyypillinen myös muissa itäaasialaisissa kielissä.[17]

Korean kielen sanajärjestys on muotoa SOV eli subjekti, objekti ja verbi. SOV on tyypillinen sanajärjestys esimerkiksi mongolissa ja japanissa, mutta esimerkiksi kiinan ja suomen kielen sanajärjestys on muotoa SVO.[17]

Kielinäyte

»모든 인간은 태어날 때부터 자유로우며 그 존엄과 권리에 있어 동등하다. 인간은 천부적으로 이성과 양심을 부여받았으며 서로 형제애의 정신으로 행동하여야 한다.
Modeun inganeun taeeonal ttaebuteo jayuroumyeo geu joneomgwa gwonrie isseo dongdeunghada. Inganeun cheonbujeogeuro iseongwa yangsimeul buyeobadasseumyeo seoro hyeongjeaeui jeongsineuro haengdonghayeoya handa.»

Suomeksi:
»Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.»

(YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1. artikla) [18]

Lähteet

- Ilmari Vesterinen, Juha Janhunen ja Tauno-Olavi Huotari: *Korea - Kolme ovea tiikerin valtakuntaan*. Gaudeamus Helsinki University Press, 2000. ISBN 978-951-662-797-0.

Viitteet

1. Samuel E. Martin: Korean language (https://www.britannica.com/topic/Korean-language) Encyclopædia Britannica. Viitattu 6.7.2018. (englanniksi)
2. Korean (https://www.ethnologue.com/language/kor) *Ethnologue*. SIL International. Viitattu 6.7.2018. (englanniksi)
3. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 51
4. Anhava, Jaakko: *Maailman kielet ja kielikunnat (4. painos)*, s. 172-173. Tampere: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-951-662-734-5.
5. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 52-55
6. Opintosuunnat (https://www.helsinki.fi/fi/ohjelmat/kandi/kielten-kandiohjelma/opiskelu/opintosuunnat) Helsingin yliopisto. Viitattu 6.7.2018.
7. Yrjö Kokkonen: Maailman vaikeimmat kielet listattu: katso miten suomi sijoittuu (https://yle.fi/uutiset/3-6689352) *Yle uutiset*. Yleisradio. Viitattu 6.7.2018.
8. Crossing Divides: Two Koreas divided by a fractured language (https://www.bbc.com/news/world-asia-47440041) *BBC Monitoring*. BBC. Viitattu 11.3.2019. (englanniksi)
9. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 56
10. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 69-73
11. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 93-97
12. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 78-82
13. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 55-58

14. Kirjoitus- ja ääntöasu: Etelä-Korean paikannimet (http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/543) Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 6.7.2018.
15. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 62-66
16. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 58-62
17. Vesterinen, Janhunen ja Huotari 2000, s. 62-69
18. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=kkn)

Aiheesta muualla

- National Institute of Korean Language (http://www.korean.go.kr/front_eng/main.do) *korean.go.kr*. (englanniksi) (koreaksi)
- The Association for Korean Studies in Europe (http://koreanstudies.eu/) *koreanstudies.eu*. (englanniksi)

Isolaattikielet

ainu | baski | burušaski | jeniseiläiskielet | korea | nivhi | jukagiiri